

Korte beschouwing der oorzaken en het wezen der cholera asiatica ... / uit het Engelsch vertaald en vermeerderd met een beknopt verslag, wegens het nut der aanwending van bloedige koppen tegen die zeikte, door *, Chirurgijn-Majoor bij Z.M. Marine.**

Contributors

Jencken, Ferdinand Johann, 1786-1865.
Marine, Z. M.

Publication/Creation

Zierikzee : J. van de Velde Olivier, 1832.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/yvb6dmen>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

P. dubbel.

KORTE BESCHOUWING

DER OORZAKEN EN HET WEZEN DER

CHOLERA ASIATICA,

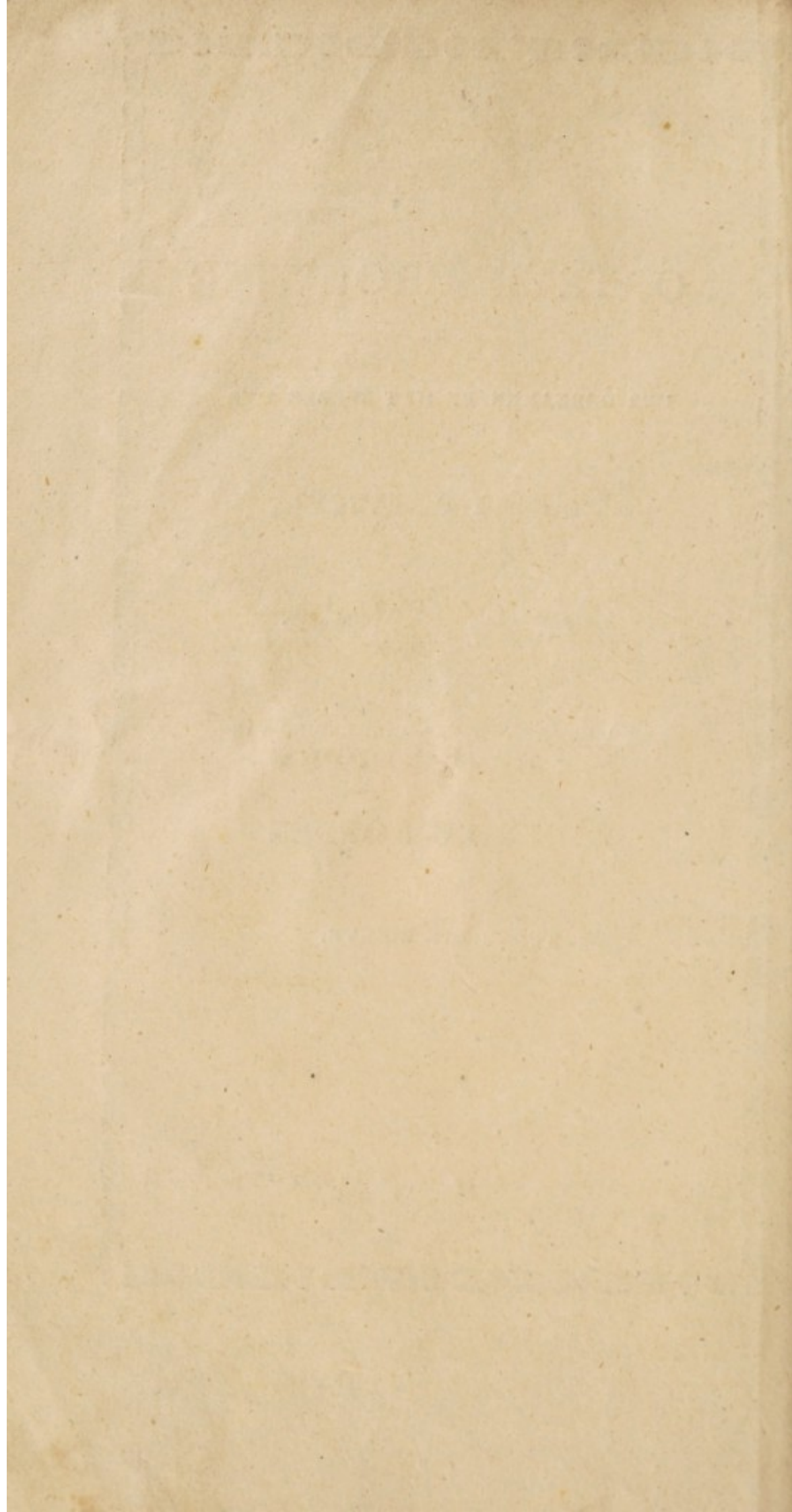
Door Dr F. J. Geucke,

EN OVER HET NUT DER AANWENDING VAN

BLOEDIGE PEPEN

TEGEN I TE.

De medicinale hoeveelhedsbenamingen, zijn in de recepten gesteld
in Italiaansche cijfergetallen,

30377/p

KORTE BESCHOUWING

DER OORZAKEN EN HET WEZEN DER

CHOLERA ASIATICA,

BENEVENS EENE EENVOUDIGE BEHANDELINGSWIJZE DIER
ZIEKTE; ZIJNDE EEN UITTREKSEL UIT TWEE HOOG-
DUITSCH VERHANDELINGEN,

Door Dr F. Jencken,

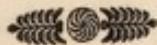
UIT HET ENGELSCH VERTAALD EN VERMEERDERD MET
EEN BEKNOPT VERSLAG, WEGENS HET NUT DER AAN-
WENDING VAN

BLOEDIGE KOPPEN

TEGEN DIE ZIEKTE,

Door ***

CHIRURGIJN-MAJOOR BIJ Z. M. MARINE.

TE ZIERIKZEE,

BY J. VAN DE VELDE OLIVIER,

BOEKDRUKKER EN BOEKVERKOOPEL.

Met vonden 25 Januwy 1832. Staatblad, N° 5.
Ik ondergeteekende Boekdrukker & Boekverkoop-
man ende in de poststraat te Zierikzee, wyk C. N° 4.
berklone te zijn. drukker & uitgever van dit waerke
De cholera, von Jencken, ende ponene alzo ome
exemplaren va hetzelve, ten fine van hopy reg.
Zierikzee, den 31 Octobr 1832.

VOORREDE

VAN DEN

VERTALER.

Deze korte beschouwing, nopens den aard en oorsprong der *cholera*, is mij toegeschenen, vele belangrijke ophelderingen, die ziekte betreffende, te bevatten; waarom het mij voorkwam, aan die kunstbeoefenaren, welke der Engelsche taal niet magtig zijn, geene ondiens te zullen doen, hetzelfde in onze taal over te brengen.

Betrekkelijk het door mij hier bijgevoegd kort verslag, wegens de nuttigheid der aanwending van bloedige koppen, moet ik de toegevendheid mijner kunstgenooten inroepen, en hun doen opmerken, dat alleen het doel, om nuttig te zijn, mij heeft genoopt, hetzeve algemeen te maken. Indien mijn geringe arbeid daartoe mogt dienstbaar zijn, zoude mijn hartelijkste wensch vervuld zijn.

DE VERTALER.

VOORREDE

VAN DEN

VERVALLEN

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

De gevoelens, uitgedrukt in mijne verhandeling over de *cholera*, zijn sinds, door mijne persoonlijke waarnemingen, voldoende bevestigd. Een verslag, betrekkelijk dezelve, werd algemeen gemaakt in een bijvoegsel, na dat ik zeer wel bekend geworden was met die ziekte, door de behandeling van een maar al te groot aantal lijdens, zoo in de particuliere practijk, als in de hospitalen te Petersburg. Het schijnt mij thans toe, eene onwederlegbare waarheid te zijn, dat de *cholera* haren oorsprong heeft in eene (*) tellurische hoofdstoffelijke kracht, welke in het tegenwoordig tijdperk uitvloeit, ten gevolge der hevige, en snel op elkander volgende beroeringen der aarde, welke, niet tegenstaande hare neiging tot uitzetting, steeds een plastisch karakter behoudt.

(*) Door tellurische (aardsche) kracht wordt verstaan: de eigendommelijke (individuele) kracht (*vis vitalis*) als een *organismus* beschouwd.

Bevorens heb ik het menigvuldiger verschijnen van kometen , alhoewel op een' grooten afstand der aarde , als mede het waarnemen van noorderlicht , in meer zuidelijke luchtstreken ; herhaalde aarbevingen in de Oost en West ; belangrijke overstromingen en menige andere natuurverschijnselen van denzelfden aard , als een bewijs aangevoerd van den verhaasten staat van ontwikkeling , waar in onze planeet verkeert , en hierbij kan men , als van niet minder gewigt ten dezen opzichte zijnde , voegen , het eiland , in de nabijheid van Sicilien ontstaan ; de verschrikkelijke orkanen op Haïti , als zonder voorbeeld zijnde ; hagelstormen te Constantinopolen ; de luchtverschijnselen te Berlijn en New-Jork waargenomen ; aardbevingen en schuddingen in Barbados , Odissa en Trinidad , in het noorden van Europa , van Italië en langs den Rijn , ja bijna over den geheelen aardbodem ; en , zelfs stormen van mindere hevigheid , bewijzen den inwendigen strijd , welke in het binnenste der aarde plaats vindt (*).

De uitstroomende Tellurische stof vloeit , noodzakelijkerwijs , voornamelijk uit Azië , om dat men aldaar de grootste massa van vast land aantreft , en daarheen heeft dit aardsch vermogen , van de vroegste tijden af , zijne plastische werking gerigt. De middenpuntsvlietende kracht , moet zich ook meer werkdadig ontwikkelen in deze opeengehoopte massa , hetwelk waarschijnlijk eene meerdere koude in de (†) noordelijke

(*) De verdienstelijke historieschrijver , *Niebuhr* (geschiedenis van Rome) haalt verscheidene voorbeelden aan van pestilentielle ziekten , welke ontstaan zijn na plaats gehad hebbende aardse beroeringen ; bij voorbeeld : de Mors Nigra , eene ziekte , welke veel overeenkomst heeft met de *cholera*.

(†) In het engelsch staat hier voor : « *the Eastern Hemisphere* , het oostelijk halfrond . »

streken veroorzaakt, door het verdampen van aether.

De *cholera* is het eerst ontstaan in de nabijheid van den *Equator*, om dat in die streken de neiging tot uitzetting en de middenpuntsvlietende kracht het grootste is. Dit veroorzaakt koude op de bergen en buitengemeene hitte in de valeijen, om dat er grooter voorraad van middenpunts vlietende kracht bestaat in de keerkrings luchtstreken, en deze niet zoo gemakkelijk wordt uitgeput, als in hoogere, noordelijke breedten (*). De aantrekkingskracht der zon is sterker in de nabijheid van den *Equator*, en werkt in overeenstemming met de uitzettende neiging der aarde. Niettemin zijn de nachten zeer koel, als zijnde de uitzettende kracht, gedurende den dag, uitgeput. Zoo-danig kan de schijnbare wonderspreuk worden uitgelegd, namelijk: dat de uitzetting somtijds koude en somtijds buitengewone hitte voortbrengt.

De *cholera* woedde voornamelijk in lage plaatsen, waar bederf werd ontwikkeld; als ook in volkrijke steden en zeehavens, en deed eerst *die* gestellen aan, in welke, of door overwigt van het aderlijk vaatgestel, of door misbruik van geestrijke dranken, of onzindelijkheid, de uitzettings pool onmiskenaar verhoogd was. De eigendommelijke elementaire krachten, worden door de organische levenskracht aange-trokken, en volgens den regel geassimileerd en zamen-gemengd. Wanneer deze vereeniging ophoudt, stroommen deze krachten wederom op nieuw naar buiten, en met des te meer kracht, als zijnde, door aantrekking en vasthouding, opgehoopt in het organismus. Het tellurisch uitzettings vermogen vindt hier zijn voed-

(*) Hier vindt men « *higher eastern latitudes*: » hoogere oostelijke breedten.

sel; wordt hier aangetrokken, en, door terugwerking, spoedig tot een grooter overmaat in den atmospheer gebragt. De organische neiging, alhoewel nu diep geworteld in het grondstoffelijk uitzettings vermogen, en voortspruitende uit verrotting, zal deszelfs plastisch karakter blijven behouden. Het miasma, waardoor de gele koorts, tusschenpoozende koortsen en menige andere ziekte veroorzaakt wordt, is onbetwistbaar van een plastisch uitzettings karakter.

Het slagaderlijk vaatgestel biedt ons een dergelijk verschijnsel aan, als vereenigende de sterkste neiging tot uitzetting, met den hoogsten graad van geneigdheid tot zamentrekking en vastwording. Eenige kracht, zich voordoende gedurende het tijdperk, waar in de aarde in een hooger en staat van ontwikkeling verkeert, moet noodzakelijk met die kracht in karakter overeenstemmen. Het is verwonderlijk, hoe de plantengroei vermeerdert, gedurende de zomers, waarin de *cholera* heerschte. Opmerkelijke oogsten van graan en vruchten werden er, gedurende dezelve, verzameld. Nog meer in het oog loopend was het schielijk ontstaan van vliezige, polipeuze zelfstandigheden in het darmkanaal, hart en aderen. Slechts weinige uren na den aanval, werden er reeds vliezige deeltjes benedenwaarts ontlast; en in lichamen van lijders, welke slechts eenige uren na den aanval bezweken waren, vond men bijna overal dergelijke valsche vliezen.

De *cholera* doet bijzonder het reproductieve stelsel aan, namelijk: de darmen, lever en milt; als mede het zenuwknoop- of vegetatief zenuwstelsel.

De snelle nadering van den dood ontstaat, voornamelijk, uit de verlamming van het zenuwgestel, het welk te gelijkertijd aangedaan en overwonnen wordt, zelfs tot in deszelfs uitwendige verbreidingen;

maar te gelijker tijd, ten gevolge der *pseudo plastische* vormen, welke de organisatie in alle holligheden en kanalen onderdrukt.

De zenuwen staan, in betrekking tot de grondstoffelijke krachten, welke de *cholera* voortbrengen, als het metaal tot de electriciteit. Zij trekken aan, zonder in staat te zijn, dezelve organisch te assimileeren, en worden vervolgens, door dezelve voort te planten, geleiders van de schadelijke invloeden.

Electriciteit vooronderstel ik te zijn: de zamentrekende, werkdadige neiging van het tellurisch organisme. Zij is het gevolg van geweldige uitzettingen, welke worden waargenomen, zeer haastelijk te ontstaan, gedurende heete zomerdagen en in de keerkings luchtstreken.

Licht wordt er gedurende deszelfs werkzaamheid waargenomen, om dat het licht bestendig de voornaamste vorm van iedere krachtontwikkeling is. *Phosphorisatie* bij voorbeeld, is de werking eener tellurische uitzettings neiging in deszelfs eersten, baarblijkelijken vorm van licht, en staat misschien in tegenoverstelling van electriciteit.

Negative electriciteit, als ontstaande uit harst en zwavel, zich met snelheid naar de belevendige oppervlakte der aarde verspreidende, bezit voorzeker in deze omstandigheid een meer uitzettend karakter, als een noodzakelijk tegenwigt der kracht, welke in de positive electriciteit gelegen is: evenwel wordt zamentrekking beschouwd, als bijzonder te behooren tot de speciale eigenschappen der negative electriciteit.

Metaal, als zijnde dat voorbrensel der aardse krachten, het welk de meeste digtheid heeft, stelt den aardbol voor in deszelfs naaste betrekking tot de

zamentrekkende gronstoffelijke werking, dat is, tot de electriciteit, welke naar hetzelfde heen stroomt. Hier echter heeft geene assimilatie plaats, omdat het zamentrekkings *procès* van het metaal reeds al te innig is volbragt. Om assimilatie voort te brengen, moet hetzelfde weer terug worden gebragt tot deszelfs eersten staat van uitzetting. Dáár behoudt het standvastig deszelfs staat van vastheid en vereenigt deszelfs ondergeschikte pool van uitzetting met de electrieke vloeistof, welke gevolgelijk eene buitenwaardsche rigting aanneemt, dat is: zij wordt terug gestooten.

Het zenuw knopenstelsel, heeft, volgens dezelfde grondbeginselen, verwantschap met het tellurisch uitzettings vermogen, dat is: het trekt aan. Maar, in de zenuwen is de organische tegenstand overwonnen en opgeheven geworden, en de uitzetting bereikt dus een hoogen graad van volkomenheid. De zenuw kan niet langer de tellurische kracht assimilieren, maar bezwijkt onder dezelve, en er ontstaat verlamming; ten zij de zenuw genoeg in staat blijft, om op dezelve terug te werken, terug te stooten en dezelve een' negativen pool mede te deelen. De tellurische kracht wordt als dan van daar verwijderd en vestigt zich in een ander gedeelte van het organisme.

Ik heb menige dergelijke denkbeelden in mijne verhandeling over de *cholera* uitgedrukt, en wanneer de hier aangevoerde *théorie* wat al te stout schijnt, dat men dan in aanmerking neme, dat ieder opmerkzaam wezen de gegevene daadzaken toepast en uitlegt, volgens zijne eigene, bijzondere wijze, ten einde eene *theorie* in te voeren, op te helderen, en te bevestigen. Twintig jaren geneeskundige practijk, hebben mij overtuigd, dat de ondervinding, voorspruitende uit, en steunende op daadzaken, *dan* alleen van waarde

is, indien dezelve een leidend denkbeeld samenstelt. Op een dusdanig bekomen denkbeeld heb ik mijn plan van behandeling gegrond, en iedere nieuwe waarneming heeft gevolgelyk gestrekt, om die grondbeginselen meer en meer op te helderen. Zij, die met buitengewoone talenten begaafd zijn, kunnen hunne denkbeelden met gelukiger gevolg verbinden en alzoo der waarheid meer nabij komen. Dat daar om ieder wetenschappelyk practicus eene gedachtenlooze navolging vermijde, en steeds zijn geest scherpe door zuivere waarneming en diep nadenken. De hoogere beschouwingen van diepdenkende geesten, kunnen ons *dan* slechts eene heilzame leering schenken, wanneer wij in staat zijn, om diepzinnige en onderscheidene beschouwingen te vergelijken met die vaste standpunten, welke wij ons gesteld hebben, door middel van afgetrokken nadenken.

Alle toevallen der *cholera* bewijzen duidelyk, dat de organische uitzettings kracht, door eenen uitwendigen invloed onderdrukt wordt. De maag en darmbuis, wordt de voornamste zitplaats van de onderdrukte uitzettings werkzaamheid. Deze organen nu voeren de werkzaamheden uit, welke onttrokken zijn aan de huid, de nieren en longen, (in zoo ver die vochten uitdampen) en van daar ontstaat de groote massa van vochten, welke, door braking en stoelgang, ontlast wordt. De terugwerking veroorzaakt oogenblykelyk krampen en kolijkpynen, en het geheele ligchaam wordt spoedig krampachtig aangedaan. Kramp, is verhinderde dijnamsche werkdadigheid der organen; ontsteking daar en tegen ontwikkelt zich als verhinderde reproductieve werkzaamheid. Zamentrekking vertoont zich als de negative pool, verhoogd door de overstelpende magt. De omloop in het

haarvaatgestel houdt op; de pols zinkt, en klimt hooger op in de arteria radicalis, tot dat eindelijk het hart ophoudt, deszelfs werkzaamheid geregeld ten uitvoer te brengen. De huid wordt ruw; het geheele ligchaam door koude bevangen, welke zich tot de ingewanden uitstort; eene loodkleur overschaduwte het gelaat, en blaauwe vlakken verspreiden zich over het geheele ligchaam.

De buiten circulatie treding van het aderlijke bloed, veroorzaakt ophooping van koolstof in de aderen en zelfs in de slagaderen. (Carbonas is een primitif tellurisch voortbrengsel, het welk in deze omstandigheid meer overvloedig ontwikkeld en afgescheiden wordt door de heerschende krampstof.) De vingers en teenen worden door kramp zamen getrokken, en, daar die deelen van het ligchaam het verst van het hart verwijderd zijn, worden zij het eerst door verstijving aangedaan. Er ontstaan ook pijnelijke krampen in de kuitspieren; de oogen worden stuipachtig vertrokken; de tong is koud, en de algemeene verlamming bereikt ook de longen; schorheid en dispnoea zijn eindelijk de toevallen, welke met ontbinding bedreigen, en deze volgt meestal gedurende eenen soporeuzen toestand.

Lijköpeningen hebben, gelijk bekend is, de ophooping van het veneuze bloed aangetoond, zelfs tot in de slagaderen, als ook pseudo menbraneuse weefsels in de darmen, in het hart en in de slagaderen. De blaas vertoonde zich ineengekrompen, gelijk ook dikwijls de milt, welke eene helder blaauwe kleur had. De spieren blijven stijf, zelfs verscheidene uren na den dood, en de ingewanden vertoonen verhevene stippen, als die op de huid.

De verschijnselen van den Aziatischen braakloop, hebben in der daad veel overeenkomst met de gewel-

dige, stuipachtige koude der kwaadaardigste *febris quartana*, welke dikwijls verzeld gaat van braking en kolijkpijnen, en niet zelden noodlottig wordt bij den tweeden en derden aanval. De zeeziekte gelijkt ook veel naar de *cholera*. De middenpunts vlietende kracht, door de beweging van het schip veroorzaakt, onderdrukt op dezelfde wijze het organisch uitzettingsvermogen. Oogenblikkelijke uitputting van krachten, flauwte, braking en duizeligheid, en zelfs kolijkpijnen vertoonen zich; het ligchaam wordt koud; de pols zinkt en eene weldadige uitwaseming is meestal alleen het best in staat, om de toevallen van uitputting en misselijkheid te verwijderen.

Alle bewijzen, voor de besmettelijkheid der *cholera*, tot nu toe aangevoerd, zijn aan betwijfeling onderhevig. Van de veertig zieken oppassers en zes geneesheeren, in het hospitaal te Petersburg, waar bij ik geplaatst was, werd niet één enkele door de ware *cholera* aangetast. De zieken oppassers sliepen dikwijls in de bedden van korts te voren gestorvenen, en verscheidene malen werden de kleederen der overledenen gestolen en door hun gedragen. Bij aanvallen van braking was het dikwijls onmogelijk, om niet door de uitgeworpene stof bespat, en nat gemaakt te worden. Vermoeijenis en nachtwaken vermeederen ontwijfelbaar de vatbaarheid voor de ziekte, en, niettegenstaande dat, zijn er zeer weinige zieken oppassers en geneesheeren het slagtoffer van geworden.

In de meeste gevallen, is in de steden, de ziekte op verscheidene plaatsen te gelijk uitgebroken, bij vele personen ten zelfden tijde. Dit voorzeker heeft niet plaats bij de verspreiding van een gewoon *contagium*. Op verscheidene plaatsen, en te Petersburg in het bijzonder, is, gedurende het heerschen der *cho-*

lera, een dikke, mistige dampkring aan den horizon waargenomen: de wind was bijna aanhoudend noordoost. In Riga, Hamburg en Weenen heerschte er te gelijktijd eene groote sterfte onder de visschen en vogels.

De striktste quarantaines zijn gebleken onvoldoende te zijn, en de loop der ziekte is onbetwistbaar van het oosten naar het westen. Dat menig gewest door de ziekte is verschoond geworden, moet men toeschrijven aan gebrek aan vatbaarheid voor dezelve, welke evenwel, na verloop van tijd, aldaar werd opgewekt door de voortdurende schadelijke invloeden, waar door eene schijnbare rugwaartsche beweging der ziekte werd daargesteld. De *cholera* hield zich het langst op in vochtige gewesten, en scheende den loop der rivieren te volgen. Zij was, volgens alle waarnemingen, oorspronkelijk *epidémisch*; doch, iedere epidémie krijgt een *contagieus* karakter door haar langdurig verblijf in het menschelijk organisme. Dit kan daarom ook het geval zijn met de *cholera*: alleenlijk heeft zij eenen meer hoofdstoffelijken oorsprong, en behoudt meer stellig dit karakter.

Het stijve, koude, ineengekrompen ligchaam van *cholera-lijders*, kan niet voorondersteld worden eene *contagieuse* stof van zich af te geven. Zelfs de adem is koud; de uitgeworpen vochten komen voort uit de maag en darmen, welke zelden *contagieuse* stoffen voortbrengen. De vochten worden, als het ware, door de overstelpende ziekte uitgedreven en niet toegestaan ergens te verwijlen: zelfs, uitgeworpen zijnde, behouden zij nog derzelver organischen aard, in weerwil van den desorganiserenden invloed.

Het geheele karakter der *cholera* is krampachtig: geene ontsteking, neen maar verlamming is het, welke

met ontbinding dreigt. De *cholera* wordt niet gemakkelijk in eenen ligchamelijken vorm overgedragen, omdat de *werkdadige* levenskracht van het ligchaam voornamelijk schijnt aangedaan, en niet het *reproductive* stelsel, gelijk in epidemische en contagieuse koortsen. Ten anderen is de zielsinvloed aanmerkelijk. Het contagium der *cholera* is vergeleken geworden met dat van het geeuwen, en dat der vallende ziekte. En, inderdaad, slechts eene dijnamische overbrenging, en niet alleenlijk de medegevoelighed, welke bij het zien van het lijden wordt opgemerkt, schijnt de ziekte voort te planten.

De vatbaarheid van het ligchaam voor den tellurischen invloed, kan aldus onbepaald verhoogd worden. Het vlugge gedeelte, de active veërkracht der organisatie, is op eene min stoffelijke wijze mededeelbaar, omdat zij reeds gewonnen en vrijgemaakt is door tusschenkomst der organisatie, en niet langer den weerstand der stoffe behoeft te overwinnen. Zij vereenigt in zich de tegengestelde magten tot eene éénheid verbonden, en in een' staat van zamenmenging gebragt.

Het kan evenwel niet ontkend worden, dat ieder individu, verblijvende in eene, door de *cholera* bezochte, plaats, eene meerdere voorbeschiktheid met zich zoude voeren, en dat, wanneer hij naar eene gezonde plaats werd overgevoerd, waarschijnlijk het eerst door de ziekte zoude worden aangetast. Zulk een persoon kan alzoo oorzaak worden der uitbarsting van de ziekte, in zoo ver namelijk, het gezigt (en de daar door ontstane vrees) van dien aanval, de voorbeschiktheid opwekt in andere organismen.

In het kort: de schadelijke tellurische invloed, welke misschien de geheele aarde overdekt, en pesti-

lentiele ziekten voortbrengt, kan ontvlamd worden door enkelvoudige gevallen der ziekte, en daar door den hoogsten graad van ontwikkeling bereiken. Het is alleen het stoffelijk contagium, het welk ik volstrekt ontken; beschouwende alle quarantaines als onnut, en alle in beslagneming en oponthoud van koopwaren, welke gewoonlijk voor geleiders van het contagium gehouden worden, als overtollige, en zelfs schadelijke voorzorgen: want, in eene ziekte, welke door ziels indrukken gevoed wordt, zijn alle hinderpalen, in de betrekkingen der samenleving, zoo wel als iedere maatregel, welke vrees kan veroorzaken, als zeer schadelijk, te vermijden.

Zindelijkheid en matigheid zijn de beste voorbehoedmiddelen tegen de *cholera*. Zij schijnt, als het ware, eene stem der Godheid te zijn, ten einde den mensch te waarschuwen, eene algemeene verbastering te vermijden. (*).

Mijne behandeling der *cholera*, is in overeenstemming met mijne beschouwingen geweest. Ik verkoos die geneesmiddelen, welker kenschetsende eigenschappen, uitzettende (verdunnende) waren, en welke evenveel verwantschap hadden tot de organische, als tot de tellurische kracht, welke de ziekte voortbrengt. *Alcaliën*, voornamelijk *Ammonia*, *Zwavellever*, *Aetherische oliën*, bijzonderlijk *peperment olie*, *camphor* en *zeep*, schenen mij het best berekend te zijn, om dit doel te bereiken. *Bismuth* heeft zich ook van nut betoond; doch nimmer heb ik hetzelfde in grootere giften, dan van 3 tot 4 grein durven toedienen, en nooit die van een half tot één grein durven te boven gaan.

(*) Hier is eene verdere uitweiding over dit onderwerp overgeslagen, daar dezelve te weinig met de hoofdzaak in betrekking stond.

Ik heb opgemerkt, dat groote giften al te krachtig werkten, en zelfs onthield ik mij van de kleinere, zoodra de natuur hare heilzame werking begon. Alle baden, dampen en vochtige wrijvingen zijn mij bijna werkeloos toegeschenen. De in het oog loopende overeenkomst der *cholera* met de schuddende koude der kwaadaardige tusschenpoozende koortsen, deed mij besluiten, alle aanwending van vochtigheid te vermijden. Zelfs was de uitwerking der baden en wrijvingen te uitpuittend, en de activiteit der huid, momenteel door dampen opgewekt, zonk des te lager na den voorbijgaanden prikkel. Iedere bewerkstelling van dezen aard, wekte de werkdadigheid al te plaatselijk op, zonder de ontspannende *énergie* van het geheele gestel voort te brengen. Gevolgelyk heb ik de drooge wrijvingen gestaakt, en slechts de buik en kuiten met een *mostaardpap* bedekt. Te gelijker tijd geef ik vijf druppels van de *Aromatische Ammoniacale* druppels, in een theelepeltje water, om de twee uren. Wanneer dit wordt uitgebraakt, laat ik eenige dezer druppels op de tong wrijven. Ten einde door aanhoudende warmte, gradueel aangewend, ontspanning te veröorzaken, laat ik de buik en voeten met zakken warm gemaakte hop bedekken, en het geheele ligchaam met dekens warm toedekken, ten einde de uitwaseming te bevorderen, welke voorzeker de beste crisis is. Ingeval van hevige diarrhae, liet ik darmsputtingen van oplossing van stijfsel of aardappelen meel, waarin een half dragma *campher* vermengd was, toedienen: waar de diarrhæ minder, en de kolijkpijnen heviger waren, verkoos ik eene oplossing van witte zeep met *campher*.

Bij benaauwde ademhaling, gaf ik om de twee uren eene *Hæpar sulphurische* pil, en hield een klein

stukje ijs, gedurende eene halve minuut, op de maagkuil, en wreef die plaats daarna zacht met eene flanel-len lap. Dit kan om het half uur herhaald worden, tot dat er beterschap volgt.

Ik heb ook kleine stukjes ijs met het beste gevolg doen doorzwelgen. (iets het welk ook in de watervrees heilzaam is). De onleschbare dorst werd het best gestild door eenen zuurachtigen drank, bereid uit de *beziënder vaccinium Mijrtillus* (*). Deze beziën oefenen eene zeer heilzame werking uit op de maag en het darmkanaal. Het verkoelend plantenzuur, en deszelfs slijmachtig omkleedsel, verbonden met een gering zamentrekkend vermogen, gaf veerkracht aan de spijsverterings organen, zonder de reäctie al te sterk op te wekken. In allen gevalle is het grondbeginsel der plantenzuren zeer geschikt, als bemiddelend voorwerp, waar het bloed met koolstof overladen is. Deze drank werd goed verteerd, en zelden uitgebraakt, en zelfs in groote hoeveelheid verdragen. Koffij, zonder melk, werd ook een geschikten drank bevonden, gaarne gedronken en wel verdragen. Zoodra de crisis, door zweet, tot stand gekomen was, gaf ik een mixtuur, bestaande uit zes oncen *Decoct. radic Althææ*, met eene halve dragma *Elixer Acid: Halleri* (Alcoh: Sulphuricus Acidus) om de twee of drie uur. Indien deze behandeling van den beginne gevolgd werd, heb ik volkomene herstellingen, in den tijd van zes of acht uren, zien plaats grijpen. Op den derden dag, na de herstelling, diende ik een half grein *Merc: Solubil: Han-*

(*) In plaats van den hierop gegeven drank uit de *Vaccinium Mijrtillus*, zoude men dezelve ook zeer voegzaam kunnen doen bereiden uit: *decoct: Onisa* of *Hordeum* met een weinig citroensap en suiker.

nemanni (Protoxidi Hïdr.: nitrico Ammoniacal.) toe , en somwijlen eenige dagen later nogmaals diezelfde dosis , ten einde de vorming van pseudo organisatiën , vooral in het Lijmphatiek stelsel , tegen te gaan. Er vertoonen zich zeer vaak , na de *cholera* , hevige ontstekingen der limphatieke klieren , parotites enz : alsmede geelzucht , iets hetwelk geen plaats vond , indien er geringe giften kwik waren toegediend.

Ik heb dikwijls deze eenvoudige behandelingswijze medegedeeld aan ongeoeffende lieden , met het gelukkigst gevolg , om dat de gevallen van *cholera* doorgaans niet zeer geindividualiseerd zijn.

Het groot aantal lijders , vooral in de lagere klasse , maakte het inderdaad onmogelijk , dat de geneesheeren hen allen afzonderlijk zoude kunnen bezoeken ; daarom is het noodzakelijk , dat men deze lijders in hospitalen verplege : doch , hieromtrent moet men aanmerken , dat in de *cholera* alle zielsaandoeningen schadelijk zijn , en dat een hospitaal *dan* alleen zal nuttig zijn , wanneer men alle indrukken , welke den lijder met schrik zouden kunnen vervullen , kan vermijden ; terwijl men lijders , met vooroordeel tegen dezelve bezielde , met meer vrucht op hun strooleger zal behandelen , dan men zulks in een hospitaal met de meeste zorg zoude kunnen doen.

Tijphus volgt zeer dikwijls op de *cholera*. De tellurische grondstoffelijke kracht , kiest een nieuw middenpunt bij haren hernieuwden aanval , wanneer de vorige kracht genoeg bezeten heeft , om dezelve afte weren. De *Tijphus* stelt zich in met een zeer kwaadaardig karakter , om dat de krachten bevorens zijn uitgeput , en het bloed in eenen grooten staat van geneigdheid tot bederf verkeert. Indien bij de *cholera* weinig nut kan gesticht worden , door groote en ver-

mogende giften, door aderlatingen en calomel, zal dergelijke behandeling nog veel schadelijker zijn in de opvolgende tijpheuze gesteldheid. Gemeenlijk liet ik slechts twee bloedzuigers op het *tusschenschot der neus* aanwenden, om dat de natuur gewoon is, langs dezen weg bloed te ontlasten, in geval van vermeerdering van koolstof, en dezen wenk moet men volgen. Het is bekend, hoe heilzaam soms de geringste neusbloedingen zijn in Tijpheuze koortsen.

Het voorhoofd, en zelfs het geheele hoofd, kan men te gelijker tijd om het half uur doen wasschen en wrijven met kouden azijn en water; beide welke ook zeer vermogend zijn in Hijdrocephalus acutus (Meningitis).

Aanhoudende koude omslagen heeft de ondervinding geleerd, niet heilzaam te zijn, om dat dezelve der natuur geene gelegenheid geven, na de zamentrekking door koude veroorzaakt, eene heilzame ontspanning door terugwerking te kunnen daarstellen.

Koude, in eenen matigen graad aangewend, veroorzaakt altijd zamentrekking, zonder de organische krachten te onderdrukken: daar door worden dezelve opgehoopt, en bekomen verdubbeling van kracht door *vereeniging in een middenpunt*.

Inwendig geef ik matige giften van het *Nitrum mixtuur*, of de *solutio chlorur.*, doch de laatste slechts ééne dragma op zes oncen gedestileerd water, om de twee of drie uren eene eetlepel vol. Als de buik verstopt was, of als er galachtige teekenen bestonden, gaf ik eene gifte *calomel*, doch niet meer, dan één grein.

Ten einde de aandoeningen van het hoofd afteleiden, liet ik, bij afwisseling, mostaardpappen aan de kuitzen, armen en nek aanleggen.

Het was soms noodig, om, als eene opvolgende behandeling, verscheidene malen daags een lepel van een mixtuur toetediencn, bereid uit versterkende en opwekkende geneesmiddelen; (welke hier na zullen worden opgegeven) doch hier mede moet niet te vroeg begonnen worden.

Ik beveel in het bijzonder aan, het dragen van een gordel, van zijden flanel, vlaggedoek, om de ingewanden voor koude te beveiligen; eene ligte en voedzame diëet en vermijding van alles, wat verhittend is, in het bijzonder, geestrijke dranken en winderige voedsels, als ook vermoeijenis, blootstelling aan koude, zielsaandoeningen, en zulke algemeene voorschriften, als welke zijn aanbevolen gedurende het heerschen der *cholera*.

In Engeland zal het nut van dergelijke geringe giften, in zulk eene hevige ziekte, onbegrijpelijk toeschijnen; maar ten dezen opzigte, heb ik de gevolgen mijner ondervinding en overtuiging opgegeven.

Groote giften veroorzaken eene al te *plaatselijke* werking; kleinere, in tegendeel, kan men aannemen, het geheele gestel aan te doen; zij worden niet in de organisatie geweigerd, maar door dezelve gemakkelijk toegelaten, en deelen hunne genezende kracht meer overvloedig en algemeen mede, om dat zij inniger worden geassimileerd.

Aromatische Ammoniacale druppels.

R. *Sub-Carbonat. amm. liquid. dragm. 11 s. s.*

Olei menthæ. piperit. dragm s. s.

M. S. 5 druppels om de twee uur met een
wenig water te nemen.

R. *Sulphuret. potassæ gr. x.*

Succ. liquirit.

Pulv. accaciae a. a. gr. v.

M. F. *Massa in pillulas x distribuenda.*

S. *Zwavellever pillen, om het uur 1.*

R. *Sapon. Venetae dragm. s. s.*

Olei menthae piper. gutt. x.

M. F. *massa in pillulas xx. distribuenda.*

S. *Aromatische zeepillen. één of twee te nemen om het half uur, in geval de Ammoniacale Aromatische druppels bevonden worden, niet voldoende te zijn tegen de kolijk- en kramppijnen.*

R. *Merc. solubil. Hannemanni gr. i.*

Sacchari albi gr. xx.

M. F. *pulv., in dos. iii dividendus.*

S. *Mercuriale poeders, om op den derden dag na den aanval der cholera te nemen.*

R. *Decoct. rad. Althaeae unc. vi.*

Elixir acidi Halleri dr. s. s.

Sacchari albi Unc. ss.

M:

S. *Zure drank. 1 spijslepel vol om de twee uur, na dat het critische zweet is doorgebroken.*

R. *Nitrat. potassæ dragm. ss.*

Sacchari albi dragm. iii.

Aquae flor. sambuci unc. vi.

S. *Salpetermixtuur tegen typhus.*

R. *Aquae destillatae. unc. vi.*

Solution. Chlorinae dragm. 1.

S. *Chlorine mixtuur tegen tijphus.*

Behalve deze geneesmiddelen, zoude ik nog aanraden in gereedheid te hebben, eene zeker hoeveelheid *Campherhop*, eenige beziën van de *Vaccinium Mijrtillus* of *citroenen*, azijn, mostaard, en aard-appelenmeel of stijfsel.

Voor de opvolgende behandeling zal het volgende dienstig zijn:

R. *Aquae aurant. unc. iv.*

decoct. corticis peruv. reg. unc ii.

sulphat chininae gr. iii.

Acidi sulph. dilut. gutt. x.

Extr. calami aromatici dr. ss.

M:

S. *versterkend mixtuur, acht dagen na den aanval mede te beginnen.*

AANWENDING

VAN

BLOEDIGE KOPPEN,

tegen de Cholera.

Uit de hier voorgaande korte beschouwing der *cholera*, blijkt het, dat deze ziekte ontstaat door eene tellurische, schadelijke uitvloeijing, welke, door eene bijzondere verwantschap, het vegetatif zenuw toestel voornamelijk aandoet, en zich in hetzelfde ophoopt, waardoor, vervolgens, naar gelang der hevigheid, waarmede hetzelfde wordt aangedaan, of de meerdere individuele voorbeschiktheid, welke zij aantreft, een verschillende graad der ziekte wordt voortgebracht. Het zenuw knopenstelsel, de zetel dezer schadelijke stoffe geworden zijnde, wordt door dezen vreemden prikkel aangedaan, en zoekt hetzelfde te overwinnen en te assimileren; terwijl de buksingewanden, aan deszelfs invloed onderworpen, ook in die werkzaamheid betrokken worden. Er bestaat dus, bij den eersten aanvang der ziekte, eene verhooging der levenskracht; zoo lang namelijk

het genoemd zenuwstelsel niet door de ziekteoorzaak overstelpt, en er daar door verlamming veroorzaakt wordt, welke zich niet alleen tot de, in den buik, maar ook tot in de borstholte bevatte ingangen uitstrekt, terwijl de nieren en de huid reeds bevorens hunne functien gestaakt hebben. Reeds vóór deze uitputting plaats vindt, schijnt de geheele levenswerkzaamheid zich in het binnenste des ligchaams, en voornamelijk in de maag en darmbuis te bepalen. Hierdoor worden de vochten daarheen gelokt; *en* door de ophooping derzelve, *en* door den stilstand in de vaten, plastische vormingen veroorzaakt. Deze verhinderen, in vereeniging met de primitive oorzaak, de herstelling van den bloedsomloop, en tevens de overwinning, welke de levenskracht zoude kunnen behalen op de tellurische stoffe.

Hiervan uitgaande, dunkt ons, zal men, om de natuur in hare werkzaamheid te ondersteunen, die middelen moeten in het werk stellen, welke in staat zijn, de werkdadigheid van het zenuwgestel op te wekken en tevens de, in de binnenste deelen des ligchaams opgehoopte, vochten afteleiden naar de inwendige oppervlakte, ten einde daar door de circulatie te herstellen, en tevens eene voorname bijoorzaak der ziekte uit den weg te ruimen.

Meest alle, tot nu toe aangewende, middelen hebben tot de beide doeleindens moeten strekken: wij zullen eenige derzelve kortelijk aanstippen.

De wrijving der ledematen, het zij droog, het zij met eenig geestrijk of prikkelend vocht; uitwendig aangebragte warmte; blaårtrekkende pleisters en mostaard pappen enz: kunnen allen zeer nuttig zijn; doch, indien de ziekte eenen zekeren graad van bevigheid bereikt heeft, is derzelve uitwerking

onzeker, daar de huid weldra slechts zeer weinig vatbaarheid voor uitwendig aangebragte prikkels behoudt, zoo dat er geene reäctie meer op dezelve plaats vindt, waar door de circulatie zoude kunnen worden opgewekt. Sommigen derzelven laten ook te veel tijds voorbij gaan, al eér zij hune werzaamheid uitoefenen.

Door inwendig toegediende geneesmiddelen, heeft men verschillende oogmerken trachten te bereiken; de meeste evenwel strekken, om de werking van het zenuwgestel te ondersteunen, de krampen te stillen, en de uitwaseming te bevorderen. De uitwerking derzelve zal *dan* echter slechts heilzaam zijn, indien de opgehoopte vochten, door de verhoogde zenuwkracht kunnen worden verwijderd; daar, in het tegenovergestelde geval, of door al te sterk werkende geneesmiddelen, de toevloed derzelve nog grooter wordt. Ook wordt in het vorige werkje aangetoond, dat men zich van alle hevigwerkende geneesmiddelen, en van al te groote giften moet onthouden.

Hoe heilzaam de meest gepaste, en volgens de beste grondregels uitgedachte, wijze van behandeling ook moge zijn; ziet men evenwel, dat dezelve in vele gevallen faalt, en dat zelfs *dan*, wanneer de doelmatigste hulp, van het eerste ontstaan der ziekte af, wordt aangewend, deze, niettegenstaande dat alles, hand over hand toeneemt en met den dood eindigt.

Dit alles nader overwegende, kwam ons eindelijk voor, dat indien men, bij den eersten aanvang der ziekte, in staat is, eene zekere massa bloeds van de ingewanden afteleiden, men daar door welligt de verdere ontwikkeling derzelve zoude kunnen voorkomen, en wel om rede, dat men geen krachtiger en natuurlijker prikkel op het zenuwgestel kan aan-

wenden, dan *die*, welke door het in de vaten terug gekeerde bloed wordt opgewekt, en dat tevens de verwijdering daarvan, het zenuwgestel gelegenheid geeft, om op den schadelijken invloed te kunnen terug werken. Indien men dus in staat is, eene zekere massa bloeds in de ontledigde vaten terug te brengen, zal dit doel, in eene betrekkelijke evenredigheid, bereikt en alzoo eene bijoorzaak der ziekte worden uit den weg geruimd.

Dit zal het best gelukken, tijdens de eerste ontwikkeling der ziekte verschijnselen, om dat de beletselen der terugwerking als dan nog niet zoo volkomen zijn; de zenuwkracht nog niet onder den tellurischen invloed is bezwaken, en de bloedmassa niet reeds eene al te groote verandering heeft ondergaan.

Door aderlatingen zal men dit doel niet bereiken. Deze toch ontledigen de vaten der uitwendige deelen des ligchaams nog meer, zonder de opgehoopte vochten in het binnenste gedeelte weg te nemen; want, het hart wordt niet genoegzaam door de belemmerde zenuwwerkzaamheid aangezet, om de ontnomene bloedmassa van elders te vergoeden. Bloedzuigers hebben bijna dezelfde uitwerking; zij nemen het bloed uit de uitwendige vaten weg, en lokken hetzelfde niet genoegzaam van binnen naar buiten.

Het geen ons voorkwam, het best aan de gestelde doeleindens te zullen kunnen beantwoorden, was het aanwenden van bloedige koppen op den buik en de maagstreek. Daar door immers wordt eene groote oppervlakte van de bedekkende deelen der buiksingewanden in een' staat van phlogosis gebragt. De aangewende kop-glazen trekken eene groote massa vochten van de ingewanden af, en ontlasten eene hoeveelheid bloeds, welke niet in staat is, om door

verzwakking schadelijk te zijn. Behalve de afleiding der, in den buik opgehoopte, vochten, stellen zij eenen krachten, uitwendigen tegenprikkel daar, welke oogenblikkelijk werkt, zoodra dezelve wordt aangewend, en wel op die plaats, waar die prikkel van het meeste nut zijn kan; aangezien meer afgelegene deelen, (zoo als wij bevorens zagen) weldra niet meer voor uitwendige prikkels vatbaar zijn: iets, hetwelk, in overeenstemming met derzelver eerstgenoemde werking, door geen ander middel wordt te weeg gebragt.

Wij stelden ons dus voor, om, zoodra de gelegenheid zich daartoe aanbod, dit middel, in vereeniging met de meest gepast schijnende behandelingswijze aantewenden, en alzoo te beproeven, in hoe verre deze onze veronderstelling zoude worden bevestigd: en thans zien wij ons in staat gesteld, om eenige (onzes inziens) belangrijke resultaten deswege medetedeelen.

De eerste gelegenheid, welke ons werd aangeboden, om onze beschouwing aan de ondervinding te toetsen, had plaats, door een' lijder dezer ziekte, welke zich opdeed in den persoon van A. v. D. S. oud 29 jaar, matroos aan boord eener kanonneerboot, van eene middelmatige gestalte en een lijmphatisch nerveus temperament. Wij zullen dit ziektegeval hier kortelijk mededeelen.

Des morgens omstreeks vijf uren van den 21 julij 1832, werd hij, zonder zulks aan eenige oorzaak te kunnen toeschrijven, aangetast door vrij hevige pijnen in den buik, en begon kort daar na te braken, waar door een dun, waterachtig vocht ontlast werd. Dit braken werd van tijd tot tijd heviger; er hadden ook kort daarop stoelgangen plaats, welke eerst

gekleurd en met stoffen gemengd, doch later kleurloos en waterachtig werden. Omstreeks een uur na het ontstaan dezer toevallen, zagen wij den lijder, en vonden hem in eenen zeer onrustbarenden toestand. Zijn gelaat was ingevallen; de oogen diep in het hoofd, en met blaauwe kringen omgeven; de huid was koud en klam, de vingers gerimpeld, de nagels blaauw, de pols klein en flauw; van tijd tot tijd hadden er hevige aanvallen van kramp plaats, zoo in den buik, als in de bovenste en onderste ledematen; ook de eigenaardige stemverandering (*vox cholericæ*) werd waargenomen; in een woord: er bestonden alle redenen, om de ziekte voor *cholera orientalis* te herkennen.

Oogenblikkelijk appliceerden wij vier bloedige koppen, waar van twee op de maagstreek, en twee iets lager, en tot ons groot genoegen gaf de lijder teekenen, dat bijna op hetzelfde oogenblik de geweldige buikpijnen ophielden. In den beginne werd er geen druppel bloeds ontlast; doch, na een paar minuten begon zulks plaats te hebben, en te gelijker tijd bevonden wij, dat de pols voller werd; ook hadden er na dien tijd geene krampen in de ledematen meer plaats; de huid werd weldra warmer, en de ruwe bleekheid derzele verdween. Wij appliceerden de glazen eenige malen op de gemaakte scarificatien en zetteden de kopsnepper nog op twee plaatsen naast de vorige aan. Indien tusschentijd was een mixtuur bereid, bestaande uit:

R. *Aq. menth. piper. unc. vi acetat. amm. liquid. dr. iv Aether. sulph. alcoh. dr. i. vin. opii. aromat. gutt. xx. siyrup. rad. althaeae. unc. i.*
M. S. om het kwartier uurs een lepel.

Van hetwelk oogenblikkelijk een lepel vol, en

een kwartier daarna nog zóó veel werd toegediend ; doch , toen nagelaten , en vervolgens veel gedronken van eene kruidenthee , getrokken op een mengsel bestaande uit :

R. *Flor. cham. vulg. unc. 1. Herb. menth. pip. Unc. 1. Bacc. juniperi. áá dragm. 11 M. S. om als thee te drinken.*

Hier op begon een algemeen en ruim zweet uittebreken , en een uur daar na bespeurde de lijder slechts nog eene geringe stramheid in de , door de kramp aangedaan geweest zijnde , spieren. Verder hebben zich geene ziektegevallen meer bij hem vertoond. In dit geval konde men gerust zeggen , dat de ziekte in een kwartier uur tijds geheel en al overwonnen was.

Het tweede geval kwam voor , bij een' man van bijna dezelfde ligchaams gesteldheid , oud 32 jaar , loods aan boord van Z. M. korvet.

Na dat hij reeds eenige dagen eene bijzondere gevoeligheid in den buik bespeurd , en meer , dan gewone ontlastingen had , werd hij plotseling door hevige kramp in den buik aangetast. Een oogenblik later , bij hem geroepen zijnde , vonden wij hem nagenoeg in eenen , aan het vorige geval gelijken , toestand , niettegenstaande er slechts eenen zeer geringen tijd verloop was. Er hadden echter nog geene brakingen of ontlastingen , doch reeds walging plaats. De handen en vingers werden geweldig krampachtig getrokken ; er ontstond eene stikkende benaauwdheid bij het ademen ; ook de nek en kuitspieren werden de zitplaats van hevige kramppijnen , de pols was zeer klein.

Door de geweldige pijnen en kramptrekkingen , ten gevolge van veroorzaakte ongedurigheid des lijders ,

appliceerden wij met moeite twee kopglazen op de maagstreek, als zijndede voornaamste zitplaats der pijn, en kort daarop nog twee. Slechts weinige oogenblikken waren dezelve aangewend, of de lijder bespeurde reeds eene aanmerkelijke verligting: tijdens de kalmte, hier door veroorzaakt, appliceerden wij nog eenige glazen, en een oogenblik later, was de pijn geheel verdwenen. Nu echter ontstonden er allerhevigste krampen in de boven en onderste ledematen, met achteroverkromming van den nek, en verzeld van eene angstige benaauwdheid. Gelukkig duurde deze aanval slechts een' korten tijd, en toen dezelve begon na te laten, brak er een ruim en algemeen zweet uit; de aderen op de handen werden zichtbaar, de pols verlevendigde zich, en geene ziekteverschijnselen, uitgezonderd de ook in het vorige geval waargenomen stramheid, bleven hem over. Ook hier werd van het hiervoren opgegeven mixtuur en kruidentheë gebruik gemaakt; eene warme cataplasma op den buik, en mostaardpappen aan de kuitten aangelegd; de lijder warm toegedekt en den volgenden morgen bleek het, dat hij den geheelen nacht rustig geslapen, sterk gezweet had en zich zeer wel bevond. Daar hij tot nog toe niet geurineerd had, lieten wij een vlug smeersel, met opium bedeed, op de blaasstreek inwrijven en een paar kopjes van de warme kruidentheë gebruiken, hetwelk door ontlasting van urine gevolgd werd.

In dit geval werden de kopglazen op zes verschillende plaatsen, in het geheel vijftien keeren aangezet, en omstreeks agt oncen bloed ontlast: dit echter kwam slechts te voorschijn, naar mate de omloop van bloed begon weder te keeren.

Behalve de twee hier opgegevene, kwamen ons nog verscheidene, minder hevige gevallen voor, waar-

Deze gevallen slechts als sporadische *cholera* te beschouwen, komt ons onjuist voor, daar het in het tegenwoordig tijdperk zeer moeilijk is, deze van de *cholera asiatica* te onderscheiden, en, volgens ons gevoelen, zijn de verschillende graden van aandoening der buksingewanden en ongesteldheden, daar mede in betrekking staande, welke men tegenwoordig zoo algemeen aantreft, slechts nuanceringen der heerschende ziekte, en alleen in graden van hevigheid van dezelve onderscheiden. Deze gesteldheid beschouwen wij als het beste en voldingenste bewijs voor het bestaan van eenen tellurischen invloed, welke, naar mate zij in groote hoeveelheid ontwikkelt, of meerdere voorbeschiktheid bij afzonderlijke individus aantreft, *cholera* of slechts ziekten van mindere hevigheid, doch van *hetzelfde* karakter voortbrengt.

Niettegenstaande dit onderwerp voor eene meerdere uitbreiding vatbaar zijn zoude; zullen wij hier nog alleen bijvoegen, dat reeds meerdere kunstbeoefenaren de opgegevene behandelingswijze met het gelukkigst gevolg hebben bewerkstelligd, en dat ons, door ooggetuigen onzer welgelukte pogingen, de wensch is te kennen gegeven, dat zulks ter kennis van het algemeen mogt worden gebragt.

